

Aktivity SOS/BirdLife Slovensko pri ochrane mokradí

Kačica divá (*Anas platyrhynchos*), lyska čierna (*Fulica atra*)

Vtáctvo je prirodzenou a významnou súčasťou mokradných ekosystémov, veď aj v plnom názve Ramsarského dohovoru sa vtáctvo osobitne spomína. Preto je úplne prirodzené, že ochrana a výskum mokradí patrí medzi najdôležitejšie aktivity Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife Slovensko, z ktorých vyberáme niekoľko príkladov.

Zimné sčítanie vodného vtáctva

Zimné sčítanie vodného vtáctva (ZSVV) je medzinárodný monitorovací program, ktorý sa zameriava na zistenie početností nehniezdných populácií vodných a na vodu

Chránené vtáčie územie Žitavský luh (foto: Rudolf Jureček)

viazaných vtákov. Údaje získané v rámci tohto programu sú neskôr využívané pre ochranu populácií a biotopov sledovaných druhov vtákov. Cieľom ZSVV je priniesť základné údaje o početnosti zimujúceho a migrujúceho vodného vtáctva, určiť trendy a distribúciu a odhadnúť významnosť jednotlivých lokalít zimovania pre populácie sledovaných druhov.

Program ZSVV je v terajšej podobe na Slovensku organizovaný od r. 1991 (s touto aktivitou sa začalo v r. 1967 v celej Európe a čiastočne aj na Slovensku). V súčasnosti ho zabezpečujú tri organizácie – Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Ornitologický klub pri Oravskom múzeu a Botanická záhrada Univerzity Komenského v Bratislave. Každý rok je na Slovensku v januári navštívených približne 400 lokalít, čo predstavuje takmer 2 500 km vodných tokov a 200 km² vodných plôch. Sčítava sa na všetkých vodných plochách a tokoch od veľkých riek (Dunaj, Morava, Váh, Hron, Hornád), cez vodné nádrže (Zemplínska šírava, Liptovská Mara, Slávnava), rybníky, štrko-

Bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*)

viská, mŕtve ramená, kanály, menšie vodné toky až po malé podhorské potôčky. Od začiatku systematického zimného sčítania vodného vtáctva na Slovensku v r. 1991 bolo vtáctvo spočítané aspoň jedenkrát spolu na 831 lokalitách. ZSVV je v počte zapojených sčítateľov najúspešnejším dobrovoľníckym programom

na Slovensku. Každý rok sa do sčítania zapojí viac ako 300 dobrovoľníkov, celkovú základňu však od roku 1991 tvorí až 581 ľudí. Zistené početnosti zimujúceho a migrujúceho vodného vtáctva a jeho distribúcia sú samostatne vyhodnocované vo forme správ zo sčítania za každú zimnú sezónu. Koordinátorom zimného sčítania na Slovensku je Katarína Slabeyová, slabeyova@vtaky.sk.

Chránené vtáčie územie Žitavský luh

Žitavský luh (v miestnom pomenovaní je územie známe ako Gedrianske lúky) predstavuje jedno z posledných zachovaných fragmentov podmáčaných lúk v rámci juhozápadného Slovenska. CHVÚ Žitavský luh tvoria aluviálne lúky, močiare, lužný les a sčasti poľnohospodársky obrábaná pôda. Prvý status legislatívnej ochrany bol územiu udelený pred 30 rokmi v kategórii štátnej prírodnej rezervácie (dnes PR) za účelom ochrany bahniakovitých vtákov, ktoré tu v čase pred reguláciou rieky Žitava hniez-

dili na ploche cca 400 ha lúk a močiarov v obdĺhových počtoch (30 až 40 párov kalužiaka červenonohého (*Tringa totanus*), 25 párov močiarnice mekotavej (*Gallinago gallinago*), 40 až 50 párov brehára čiernochvostého (*Limosa limosa*), 100 párov cibika chochlátého (*Vanellus vanellus*) (Babó, 1983). Závažný regulačný zásah do rieky mal za následok postupný ústup počtov hniezdných párov, resp. ich úplnú absenciu. Napriek tomu však predstavuje ešte aj dnes toto územie významnú bahniakár-

sku oblasť a je jedným z posledných hniezdísk kalužiaka červenonohého na západnom Slovensku. Počas jesennej a jarnej migrácie sa tu zastávajú kvantitatívne aj kvalitatívne významné zoskupenia bahniakov, ktorých výskyt závisí najmä od správne nastaveného, regulovaného vodného režimu. Okrem bahniakov má lokalita vysoký význam pre migráciu a hniezdenie zúbkozobcov. Zo vzácnejších hniezdičov treba spomenúť kačicu lyžičiarku (*Anas clypeata*) a kačicu chrapačku (*Anas querquedula*), ktoré sú hniezdne viazané na nízkobylinné zaplavené porasty močiarnych rastlín. Výskyt a hniezdenie posledne menovanej kačice spolu s druhmi kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*) a chriaštel bodkovaný (*Porzana porzana*) podmienili zaradenie územia do sústavy Natura 2000.

Beluša veľká (*Ardea alba*)

V roku 2008 bol Žitavský luh vyhlásený za chránené vtáčie územie pre zabezpečenie ochrany biotopov vymenovaných sťahovavých druhov vtákov.

Pre zabezpečenie priaznivého stavu biotopov je nevyhnutné realizovať pravidelný, aspoň raz ročne sa opakujúci manažment vo forme kosenia a odstraňovania biomasy. SOS/BirdLife Slovensko realizuje v súčasnosti revitalizáciu približne 30 ha lúk (časť ich výmery

Trsteniarik malý (*Acrocephalus schoenobaenus*)

v CHVÚ). Biomasa z degradovaných častí lúk nie je vhodná na kŕmenie, preto sa testuje jej spaľovanie v teplárni na výrobu tepelnej energie. Po obnove lúk a produkcii kvalitného sena plánujeme zaviesť pasenie hospodárskych zvierat a dosiahnuť tak ideálny stav manažmentu a ekologických podmienok biotopov vyhovujúcich predmetu ochrany tak prírodnej rezervácie, ako aj chráneného vtáčieho územia. Dovtedy je kvôli

Zimné sčítanie vodného vtáctva (foto: Rudolf Jureček)

dostatočnej výmere pasienkov potrebné kosením, mulčovaním a odvozom biomasy zlepšiť stav ďalších asi 30 ha lúk, ktoré sa pravidelne nekosili 20 rokov.

Chránené vtáčie územie Senné

CHVÚ Senianske rybníky vytvára rybníčná sústava Senné-Iňačovce, priľahlá NPR Senianske rybníky a okolité lúky. Toto územie tvorí navzájom prepojený komplex mokradových a lúčnych biotopov, ktoré predstavujú skutočný ornitologický skvost, veď v tomto území bol zistený výskyt 273 vtáčích druhov (79 % avifauny Slovenska), z toho 150 druhov viazaných na biotop mokradí a mokrých lúk.

V minulosti bola Senianska depresia pravidelne zaplavovaná, až kým nedošlo k reguláciám riek, vybu-

Chránené vtáčie územie Senné

dozovanie rybníčnej sústavy a jej intenzívnemu využívaniu. K ďalším problémom patrí zarastanie lúk a zazemňovanie mokradí. Preto naše aktivity smerujú k obnove priaznivého vodného režimu v tomto jedinečnom území aj vďaka projektu LIFE-Nature *Ochrana chránených vtáčích území Senné a Medzibodrožie na Slovensku*, ktorého prijímateľom je Štátna ochrana prírody SR, partnermi v projekte sú SOS/BirdLife Slovensko, obce Senné, Iňačovce, Blatná Polianka, Hažín, poľovné zdru-

s miestnymi farmármi zabezpečiť pravidelné kosenie lúk, opraviť pretekajúcu hrádzu, výpustný a nápuštný objekt rezervácie, postaví stavidlá na odvodňovacích kanáloch, čím sa udrží vhodná výška vodnej hladiny v území počas celého hniezdneho obdobia. Dlhodobú ochranu územia zaručuje aj už viac ako 85 ha vykúpených vlhkých lúk a mokradí. Potešiteľné je, že avifauna zareagovala na tieto opatrenia pozitívne. Obnovili sa hniezdne kolónie chavkošov nočných (*Nycticorax nycticorax*), beluší malých (*Egretta garzetta*) či čoríkov bahenných (*Chlidonias hybrida*) v NPR, nové potravné biotopy využívajú lyžičiare biele (*Platalea leucorodia*), bučiaky veľké (*Botaurus stellaris*), volavky purpurové (*Ardea purpurea*) a beluše veľké (*Ardea alba*), pravidelne tu hniezdi viac párov chochlačky bielookej (*Aythya nyroca*). Mláďa tu vyvedol aj žerjav popolavý (*Grus grus*), čo predstavuje prvé doložené hniezdenie tohto druhu na Slovensku.

Územie CHVÚ Senné je otvorené aj pre ľudí. V území bol vybudovaný náučný chodník *Vtáčím rajom* s tromi pozorovacími vežami, každoročne sa tu organizujú exkurzie, ochranárske tábory a iné verejné podujatia. V Sennom sa buduje Avescentrum, ktoré slúži aj ako jednoduché ubytovanie pre dobrovoľníkov. Okrem rôznych tlačенých materiálov o dianí v území verejnosť pravidelne informuje aj internetová stránka www.life-senne.sk.

Katarína Slabeyová, Ján Gúgh, Samuel Pačenovský, Miroslav Demko
Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko
Foto: Archiv SOS/BirdLife Slovensko

Dunajský majster umenia aj na Slovensku

Exkurzia na Veľkolélskom ostrove

Už od roku 2004 je 29. jún Medzinárodným dňom Dunaja. Každoročne, práve v tento deň, sa v mnohých krajinách organizujú podujatia s tematikou Dunaja, medzi nimi aj súťaž Dunajský majster umenia. Táto medzinárodná súťaž spája svojou myšlienkou deti z 13 krajín Európy. Od vzniku súťaže v roku 2004 vytvorili viac ako 15 000 výtvarných diel, ktoré odrážajú ich obrovskú zručnosť a kreativitu, ako aj rozmanitosť a jedinečné prírodné bohatstvo povodia rieky Dunaj. V roku 2008 zožali veľký úspech dvaja žiaci z Malaciek, ktorým sa podarilo so svojim dielom *Kačica vyhrať* medzinárodnú súťaž a po prvýkrát tak priniesť titul Medzinárodný Dunajský majster umenia na Slovensko. Nezanedbateľný je aj environmentálny aspekt súťaže. Deti žijúce prevažne v mestskom prostredí navštívia prírodu v bezpro-

strednom okolí a zážitkovým spôsobom objavujú čaro prírody a potrebu jej ochrany.

Aj v roku 2010 Bratislavské regionálne ochranárske združenie (BROZ) v spolupráci s Dunajským environmentálnym fórom (DEF) oslovili slovenské základné školy, aby sa zapojili do tejto súťaže, či už ako jednotlivci alebo súťažné tímy. Víťaznou prácou sa stalo dielo s názvom *Vodné aranžmá* Michaely Palkovej a Adely Brezovskej zo základnej školy v Rohožniku.

Výherkyne sa za odmenu zúčastnili víkendového pobytu vo Viedni, kde sa stretli s ostatnými

výhercami zo zúčastnených krajín. BROZ zorganizovala pre celú triedu ZŠ Rohožník výlet v podobe exkurzie k Dunaju. Pri tejto príležitosti žiakom odovzdali ceny – hodnotné knižné publikácie o prírode, plagáty, brožúrky, kalendáre, odznaky či DVD s dokumentárnym filmom o mokradiach.

Celodenná exkurzia sa konala na Veľkolélskom ostrove neďaleko Komárna, pri Dunaji, kde členovia BROZ diskutovali so žiakmi na rôzne témy týkajúce sa rieky, lužnej krajiny a životného prostredia ako takého. Deti si vyskúšali aj jazdu na koňoch s ukážkou parkúrového jazdenia. Taktiež mohli vidieť tradičné hospodárenie pasením dobytky, oviec a kôz, ktoré BROZ zaviedlo na tomto ostrove za účelom obnovy nížinných lúk.

Združenie BROZ má Veľkolélsky ostrov v prenájme na 25 rokov za účelom ochranárskeho manažmentu a revitalizačných opatrení. Ide o plochu 330 ha lúk, lesov a vodných plôch, na ktorej ochranári z BROZ revitalizujú vodný režim Veľkolélskeho ramena, na jar 2010 obnovili hniezdne biotopy pre brehule a udržiavajú lúčne a lesné biotopy v priaznivom stave, každoročne sa zaslúžia o obnovu hlavových vrb a výsadbu stromov domácich druhov drevín. Tieto aktivity prebiehajú v rámci projektov LIFE07 NAT/SK/000707 *Ochrana populácií ohrozených druhov vtáctva v prirodzených biotopoch vnútrozemskej delty Dunaja* a DANUBEPARKS – Sieť chránených území

Vodné aranžmá Michaely Palkovej a Adely Brezovskej

na Dunaji. Súčasťou týchto projektov je tiež komunikácia s verejnosťou, v rámci ktorej sa BROZ venuje aj environmentálnej výchove a práci s deťmi.

Mgr. Miroslava Rudá, projektová manažérka BROZ
Foto: archiv autorky